

دوره‌ها و رشته‌های تحصیلی در ایران و ضوابط تحصیل در آن

۸- برنامه‌های درسی و کتاب‌های درسی و

کمک درسی

۹- تربیت و تأمین معلمان و سایر کارکنان

۱۰- هدایت تحصیلی در این دوره و

چگونگی ارائه خدمات مشاوره‌ای

۱۱- نکات مورد توجه والدین در مورد

ارتباط با مدرسه و موفقیت تحصیلی فرزندان

۱- تعریف، اهمیت و ضرورت دوره

راهنمایی تحصیلی

دوره راهنمایی تحصیلی پس از دوره پنج

ساله ابتدایی (مرحله اول تعلیمات عمومی)

آغاز می‌شود و مرحله دوم تعلیمات عمومی به

شمار می‌رود.

در مورد علّت اختصاص مرحله دوم

تعلیمات عمومی ایران به دوره سه ساله

راهنمایی تحصیلی، در طرح تفصیلی دوره

راهنمایی مصوب سال ۱۳۴۶ آمده است:

”امور راهنمایی از نظر تربیتی، خاص یک

دوره تحصیلی معین نیست و در نظام آموزش و

پرورش نیز به این اصل کلی توجه شده و آن چه

احمد صافی

قسمت سوم: دوره راهنمایی تحصیلی

در مقالات قبل (شماره‌های ۲۷۶ و ۲۷۷) در

مورد ساختار آموزشی ایران، دوره‌های

پیش‌دبستانی و دبستانی موارد متعددی مطرح

شد. در این شماره و شماره بعد سومین دوره

تحصیلی ایران تحت عنوان دوره راهنمایی

تحصیلی از زوایای متعدد به شرح زیر مورد

بحث قرار می‌گیرد:

۱- تعریف، اهمیت و ضرورت دوره

راهنمایی تحصیلی

۲- انواع مدارس راهنمایی تحصیلی

۳- وضعیت کمی دوره راهنمایی تحصیلی

۴- اهداف دوره راهنمایی تحصیلی

۵- شرایط تحصیل در این دوره

۶- ویژگی‌های دانش‌آموزان این دوره

۷- انواع شوراهای و انجمن‌ها در مدارس و

نقش انجمن اولیا و مربیان

و توجه به رشد بدنی، عقلی، اجتماعی، عاطفی و اخلاقی نوجوان، خدمات راهنمایی و مشاوره نیز ارائه می‌شود (صافی، آموزشی و پرورش ابتدایی، راهنمایی و متوسطه، ۱۳۸۰).

دوره راهنمایی تحصیلی از چند جهت حائز اهمیت است و گسترش آن در شهرها و روستاها ضرورت دارد.

۱- دوره انتقال از محیط ساده مدارس ابتدایی به محیط پیچیده‌تر مدارس متوسطه است. دوره‌ای که انتقال از کودکی را به اواخر نوجوانی و اوایل جوانی بر عهده دارد.

۲- در مقایسه با دوره ابتدایی از نظر تنوع دروس و تنوع دبیر تفاوت قابل ملاحظه‌ای دارد.

۳- دانش‌آموزان این دوره را معمولاً نوجوانانی تشکیل می‌دهند که به لحاظ ماهیت زیستی، اجتماعی و روانی خود نسبت به دانش‌آموزان دوره ابتدایی ویژگی‌های متفاوتی دارند.

مورد نظر بوده است وارد شدن مفهوم راهنمایی در آموزش و پرورش و لزوم توجه به تفاوت‌های فردی و فراهم ساختن شرایط بهره‌برداری صحیح از استعدادهاست که در همه سطوح تعلیمات رسمی باید مورد توجه قرار گیرد.

از نظر تأکید بر مسئله شناخت استعدادها و لزوم راهنمایی نوجوانان، مرحله دوم تعلیمات عمومی، از نظر شرایط رشد و ظهور استعدادها، برای مطالعات علمی و تربیتی در زمینه هدایت نوجوانان دوره مناسبی است. بنابراین این دوره را راهنمایی تحصیلی نامیده‌اند.

آموزش و پرورش در این دوره در مراکز انجام می‌گیرد که با اجازه وزارت آموزش و پرورش برای تربیت نوجوانان ۱۱-۱۳ ساله برای تحقق اهداف این دوره تأسیس شده و می‌شوند و در آنها علاوه بر افزایش معلومات

است که ۴/۶۸۷/۷۹۶ نفر دانش‌آموز در آنها شاغل به تحصیل بوده‌اند. این مدارس در اکثر مناطق کشور به صورت دو نوبتی دایر می‌باشد (نوبت اول صبح و نوبت دوم بعدازظهر). در مورد ضوابط تحصیل در مدارس راهنمایی دولتی در صفحات بعد بحث خواهد شد. کارکنان مدارس دولتی توسط وزارت آموزش و پرورش تأمین می‌شود و معمولاً حقوق آنان توسط دولت پرداخت می‌گردد. همه مدارس راهنمایی روستاها و اکثر مدارس راهنمایی مناطق شهری ایران به صورت دولتی و روزانه و با بودجه دولت اداره می‌شوند.

۴- گروه سنی شاغل به تحصیل در دوره راهنمایی تحصیلی را بیش‌تر نوجوانان یازده تا سیزده ساله تشکیل می‌دهند، سال‌هایی که آثار بلوغ در آنان ظاهر می‌شود و مرحله حساسی از زندگی به نام نوجوانی را آغاز می‌کنند.

۵- تفکر انتزاعی دانش‌آموزان در این دوره شکل می‌گیرد و موضوعات و شیوه آموزش به آنان با کودکان دوره قبل تفاوت بارز پیدا می‌کند (شکوہی، تعلیم و تربیت و مراحل آن، ۱۳۷۶).
۶- استعداد‌های عمومی نوجوانان به تدریج شکوفا می‌گردد و زمینه برای انتخاب واحدهای درسی و شاخه و رشته تحصیلی و استعداد‌های اختصاصی فراهم می‌شود.

۷- طبق سرشماری سال ۱۳۷۵ گروه سنی ۱۰-۱۴ ساله، ۱۵/۱۲ درصد و گروه سنی ۱۱-۱۳ ساله، ۹/۰۷ درصد از کل جمعیت را تشکیل می‌دهند که این امر اهمیت توجه به این دوره را از نظر کمیت دانش‌آموز نشان می‌دهد.

۲- انواع مدارس راهنمایی تحصیلی

مدارس راهنمایی تحصیلی در ایران با توجه به اهداف و وظایف و تأمین بودجه و زمان تشکیل مدرسه و نوع دانش‌آموز، متنوع‌اند و هر کدام دارای مقررات مشترک و در مواردی متفاوت می‌باشند. این مدارس عبارت‌اند از:

۱- مدارس دولتی روزانه

مدارس راهنمایی دولتی روزانه مدرسی‌اند که طبق ضوابط مصوب به صورت روزانه توسط وزارت آموزش و پرورش با بودجه دولتی تشکیل می‌گردند. طبق آمار رسمی این وزارتخانه در سال تحصیلی ۱۳۸۰-۸۱، تعداد ۲۷۲۸۹ مدرسه راهنمایی دولتی وجود داشته

خانواده‌ها همه ساله تحت عنوان کمک‌های مردمی از طریق انجمن‌های اولیا و مربیان به مدرسه کمک مالی می‌کنند و زمینه را برای فعالیت‌های مدرسه، به ویژه فعالیت‌های مربوط به فوق برنامه و کلاس‌های تقویتی، فراهم می‌نمایند.

به موازات دورهٔ راهنمایی تحصیلی روزانه، دورهٔ شبانه وجود دارد. آن دسته از افرادی که از نظرسنی و پاره‌ای ویژگی‌ها طبق آیین نامهٔ اجرایی مدارس نمی‌توانند یا نمی‌خواهند در مدارس روزانه تحصیل کنند، در مدارس شبانه ادامهٔ تحصیل می‌دهند. این مدارس محدود بوده، تحت عنوان دورهٔ عمومی بزرگسالان فعالیت دارند.

۲- مدارس غیرانتفاعی

مدارس غیرانتفاعی مدارسسی‌اند که طبق قانون تأسیس مدارس غیرانتفاعی و مقررات مربوط تأسیس گردیده‌اند. این مدارس به وسیلهٔ مؤسس یا مؤسسين و طبق اساس‌نامهٔ مصوب دایر گردیده، فعالیت دارند.

بودجهٔ این مدارس از طرف مؤسس یا هیأت مدیره تأمین می‌گردد و در ساخت مدرسه و تجهیز آن وام‌های لازم از طرف مقامات دولتی داده می‌شود. وزارت آموزش و پرورش همه ساله شهریهٔ این مدارس را تعیین و ابلاغ می‌کند. به طور معمول به هنگام ثبت نام دانش‌آموزان در طول تابستان، شهریهٔ مربوط توسط والدین پرداخت می‌شود.

مدارس غیرانتفاعی از نظر برنامه و کتاب‌های درسی و مقررات کلی همانند مدارس دولتی‌اند و در مواردی نیز برابر اساس‌نامه و آیین‌نامه‌های مربوط به ارائهٔ

برنامه‌های اضافی در برنامهٔ هفتگی مدرسه می‌پردازند و از برنامه‌های جنبی یا مکمل برنامه استفاده می‌کنند. در این قبیل مدارس معمولاً دانش‌آموزان ساعات بیش‌تری حضور دارند و می‌توانند از برنامه‌ها و امکانات مدرسه بهره ببرند.

۳- مدارس دیگری در ایران، به ویژه تهران دایرند که به صورت دولتی یا غیرانتفاعی یا توسط سازمان‌های مختلف ایجاد گردیده، در آن‌ها دانش‌آموزان خاصی نیز تحصیل می‌کنند. در این قسمت به ذکر نام این مدارس اکتفا کرده، شرایط تحصیل در هر یک از آن‌ها را در مقالات بعدی مطرح خواهیم کرد.

این مدارس عبارت‌اند از:

۱- مدارس نمونه دولتی

۲- مدارس عشایری

۳- مدارس استثنایی (نایینا و نیمه بینا، ناشنوا و نیمه شنوا، عقب ماندهٔ تحصیلی، عقب ماندهٔ ذهنی و ناسازگار)

۴- مدارس تیزهوشان

۵- مدارس شاهد

۶- مدارس راهنمایی ایثارگران

۷- مدارس تطبیقی

۸- مدارس بین‌المللی

۹- مدارس خارجی

۱۰- مدارس اختصاصی وابسته به سازمان‌های مختلف.

۳- وضعیت کمی دورهٔ راهنمایی

تحصیلی

طبق آمار رسمی وزارت آموزش و پرورش، در سال تحصیلی ۸۱-۱۳۸۰ از حدود ۱۷/۹۰۰/۰۰۰ دانش‌آموز کشور، حدود ۵

آموزشگاه، دانش آموز (کل کشور)			
ردیف	نوع آموزش	آموزشگاه	دختر
۱	آبادی	۹۵۸۱	۱۶۸۲۴
	دولتی و ...	۶۶۸۸۱	۳۳۸۴۰۸۷
	غیرانتظامی	۲۲۵۵	۱۰۳۹۲۴
۲	جمع	۶۸۸۳۶	۳۵۸۸۰۱۶
	دولتی و ...	۲۷۲۸۹	۲۱۷۸۷۲۹
	غیرانتظامی	۲۲۸۳	۷۶۸۳۷
۳	جمع	۲۹۶۷۲	۲۲۵۵۵۶۶
	دولتی و ...	۱۴۲۸۸	۱۸۶۸۶۴۹
	غیرانتظامی	۲۳۵۲	۹۶۲۰۵
۴	جمع	۱۷۲۰۰	۱۹۶۸۵۶
	دولتی و ...	۲۷۱۲	۲۷۲۲۰۶
	غیرانتظامی	۱۱۲۴	۲۱۰۹۰
۵	جمع کل متوسطه و پیش دانشگاهی	۲۱۰۳۴	۲۲۵۹۲۵۰
	مراکز تربیت معلم	۹۷	۶۳۰۱
	پنجم ابتدایی	۴	۹۲
۶	آموزش بدنی	۵۲۲	۲۲۷۵۹
	دوره راهنمایی	۲۹۹۵	۱۹۷۳۸۰
	دوره متوسطه	۳۵۲۱	۲۲۲۳۳۴
	جمع	۱۳۲۷۴۱	۸۲۹۹۷۰۲
جمع کل دوره ها			

نوع آموزش	آموزشگاه	کلاس	دانش آموز
آموزش استثنایی	۱۳۹۱	۹۱۳۳	۷۲۹۰۴

آموزشگاه ها و بخش آموزش تحت پوشش سایر وزارتخانه ها و نهادهای مسئولیت ملی، وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی و ... در این آمارها منظور نشده است.

جدول شماره یک

- ۴- با استعداد های خود آشنا می باشند و سعی در پرورش آن ها دارند.
- ۵- وظایف خود را در مقابل خانواده، دوستان و همسایگان رعایت می کنند.
- ۶- کارکرد و وظایف اعضای بدن را می شناسند و تناسب آن ها را حفظ می کنند.
- ۷- نقش تغذیه را در حفظ سلامت بدن می دانند و با تغذیه مناسب سلامت خود را

میلیون نفر در این دوره، شاغل به تحصیل بوده اند. از ۱۳۲۷۴۱ آموزشگاه کشور، ۲۹۶۷۲ آموزشگاه مربوط به دوره راهنمایی تحصیلی است. از ۵ میلیون دانش آموز این دوره، ۲۶۶/۰۹۸ نفر در مدارس غیرانتفاعی تحصیل کرده اند. از ۵/۰۰۰/۰۰۰ نفر دانش آموز دوره راهنمایی تحصیلی حدود ۲/۸۰۰/۰۰۰ نفر دختر بوده اند.

جدول شماره یک و نمودار شماره یک تعداد آموزشگاه ها، شمار دانش آموزان پسر و دختر تمام دوره های تحصیلی از جمله دوره راهنمایی تحصیلی در سال تحصیلی ۱۳۸۰-۸۱ را نشان می دهد.

۴- اهداف دوره راهنمایی تحصیلی با توجه به ضرورت رشد عقلانی، اخلاقی، اجتماعی، عاطفی و جسمانی نوجوان در دوره راهنمایی تحصیلی، در جلسه ۶۴۷، شورای عالی آموزش و پرورش اهداف اعتقادی، اخلاقی، علمی و آموزشی، فرهنگی و هنری، زیستی و اقتصادی و سیاسی این دوره را در ۱۰۵ مورد تصویب و ابلاغ کرده است.

اهداف جزئی این دوره در مسیر اهداف کلی متعددی از جمله:

- ۱- دانش آموزان اصول دین را باور دارند و بر مبنای آن عمل می کنند.
- ۲- رعایت قانون را برای حفظ حقوق همه لازم می دانند.
- ۳- اطلاعات لازم را در حوزه های علوم طبیعی، انسانی و اجتماعی کسب کرده، به نقش عمومی و کاربرد آن ها در پیش رفت جامعه آگاه اند.

۱۱- ارزش کار را برای بهبود وضعیت فردی و اجتماعی می‌دانند.

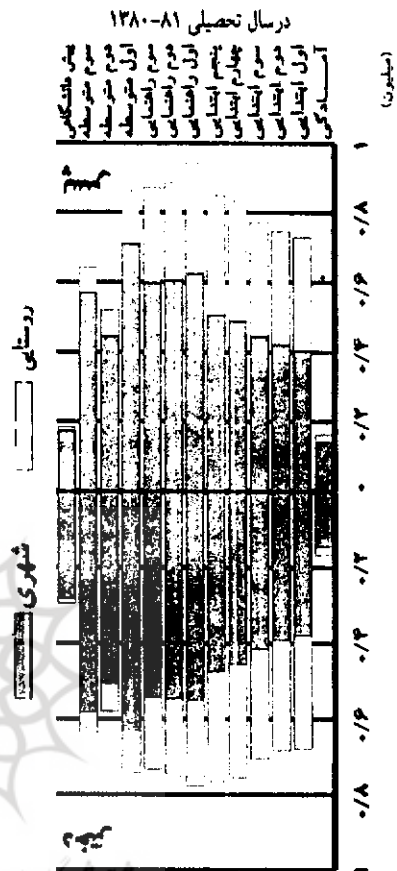
۱۲- منابع اقتصادی کشور و محیط زندگی خود را می‌شناسند و نقش آن را در رفاه عمومی می‌دانند.

۱۳- به نقش مشاغل و حرف در زندگی فردی و اجتماعی آگاه‌اند.

۱۴- با کمک‌های اولیه آشنایی دارند و می‌توانند در مواقع لزوم از آن‌ها استفاده کنند.

۱۵- با یک زبان خارجی در حد توانایی

نمودار توزیع فراوانی دانش آموزان پایه های مختلف تحصیلی

نمودار شماره یک

حفظ می‌کنند.

۸- خدمت کردن به مردم و میهن را وظیفه

می‌دانند.

۹- در کارهای گروهی و اجتماعی شرکت

می‌کنند و به اهمیت و نقش رهبری و وظایف

اعضا واقف‌اند.

۱۰- با فعالیت‌های سیاسی و شیوه مبارزه

پیامبران و ائمه معصومین (ع) در دفاع از حق

آشنا می‌باشند.

مکالمه ساده و روزمره آشنایی دارند.

۱۶- شیوه صحیح مطالعه و تحقیق را می دانند.

۱۷- خوب را از بد تشخیص می دهند و گرایش به خوبی دارند.

۱۸- فروع دین را می دانند.

۱۹- به رعایت نظم و انضباط عادت کرده اند.

۲۰- برای انجام کارهای خود شخصاً اقدام می کنند و خود را از مشورت دیگران بی نیاز نمی دانند.

۵- ساختار آموزشی دوره راهنمایی

تحصیلی و مدت تحصیل در این دوره

بررسی سیر تاریخی و تکوینی دوره های تحصیلی در جهان نشان می دهد که کشورهای مختلف از نظر سن ورود به هر دوره تحصیلی و طول دوره، مشابهت ها و تفاوت هایی دارند.

در بعضی از کشورها دوره تعلیمات عمومی (اجباری) شامل دوره های ابتدایی، راهنمایی (دوره اول متوسطه) و دوره دوم متوسطه است

و در برخی از کشورها، دوره متوسطه شامل دوره اول و دوره دوم است که مدت تحصیل در هر دوره نیز مشابه یا متفاوت است. جدول

شماره ۲، سن ورود و طول دوره تعلیمات ابتدایی، اول متوسطه یا راهنمایی و دوره دوم متوسطه را در چند کشور مهم جهان نشان می دهد. (آقازاده، ۱۳۷۹).

در ایران نیز براساس مصوبه قانون اساسی معارف در سال ۱۲۹۰ شمسی دوره های تحصیلی شامل ابتدایی (۶ سال) اول متوسطه (۳ سال) و دوم متوسطه (۳ سال) بوده است.

در طرح اصلاح نظام آموزش و پرورش

ایران مصوب ۱۳۴۴ شمسی، دوره ابتدایی ۵ سال و دوره راهنمایی تحصیلی (۳ سال) و دوره متوسطه ۴ سال اعلام گردید و از سال تحصیلی

۱۳۵۰-۵۱ دوره راهنمایی ۳ ساله پس از دوره ابتدایی به جای دوره اول متوسطه مطرح شد و

دوره تعلیمات عمومی ۸ سال اعلام گردید و به موازات دوره راهنمایی تحصیلی، دوره

آموزش های حرفه ای مقدماتی نیز در ساختار آموزشی مصوب در نظر گرفته شد. لذا

فارغ التحصیلان دوره ابتدایی که مایل نبودند در دوره راهنمایی تحصیلی تحصیل کنند یا به

آموزش های حرفه ای علاقه مند بودند می توانستند در مراکز آموزش حرفه ای

مقدماتی تحصیل کنند و وارد فضای کار در جامعه، به ویژه در روستاها شوند. (نمودار

شماره یک). این دوره در سال های اخیر از ساختار آموزشی ایران حذف گردید و فارغ

التحصیلان دوره ابتدایی ایران به ناچار راه ادامه تحصیل در دوره راهنمایی را انتخاب کردند و

تحصیل در رشته های فنی و حرفه ای در دوره متوسطه مورد توجه و تأکید قرار گرفت.

۶- ویژگی های دانش آموزان در دوره

راهنمایی تحصیلی و نکات مورد توجه والدین و کارکنان مدرسه در تعلیم و تربیت آنان

آموزش و پرورش نوجوانان در دوره راهنمایی تحصیلی زمانی موفقیت آمیز است که

پدران و مادران، مدیران و معلمان با ویژگی های دانش آموزان این دوره آشنا باشند.

دانش آموزان دوره راهنمایی تحصیلی را معمولاً نوجوانانی تشکیل می دهند که به لحاظ

ماهیت زیستی، اجتماعی و روانی خود نسبت

جدول شماره دو

نام کشور	دوره ابتدایی						
	سن	طول دوره	سن ورود	مدت تحصیل	سن ورود	مدت تحصیل	سن
الجزایر	۶-۱۵	۹	۶	۶	۱۲	۴	۱۶
ایران	۶-۱۴	۸	۶	۵	۱۱	۳	۱۴
ترکیه	۶-۱۴	۸	۶	۵	۱۱	۳	۱۴
پاکستان	۵-۱۳	۸	۵	۵	۱۰	۳	۱۳
هند	۶-۱۱	۵	۵	۵	۱۰	۳	۱۳
کره جنوبی	۶-۱۲	۶	۶	۶	۱۲	۳	۱۵
مصر	۶-۱۲	۶	۶	۶	۱۲	۳	۱۵
مکزیک	۶-۱۲	۶	۶	۶	۱۲	۳	۱۵
امریکا	۶-۱۶	۱۰	۶	۸	۱۴	۰	۰
آلمان غربی	۶-۱۵	۹	۶	۴	۱۰	۶	۱۶
انگلیس	۵-۱۶	۱۱	۵	۶	۱۱	۳	۱۴
فرانسه	۶-۱۶	۱۰	۶	۵	۱۱	۴	۱۵
ژاپن	۶-۱۵	۹	۹	۶	۱۲	۳	۱۵
کانادا	۶-۱۶	۱۰	۶	۶	۱۲	۳	۱۵
اتریش	۶-۱۵	۹	۶	۴	۱۰	۴	۱۴
شوروی سابق	۷-۱۷	۱۰	۷	۵	۱۲	۳	۱۵
یوگسلاوی	۷-۱۵	۸	۷	۴	۱۱	۴	۱۵
آلمان	۵-۱۶	۱۰	۵	۱۰	۱۶	-	-
لهستان	۶-۱۵	۱۰	۶	۹	۱۵	-	-
کره شمالی	۶-۱۵	۱۰	۶	۹	۱۵	-	-
جمهوری خلق	-	-	۷	۵	۱۲	۳	۱۵

مأخذ: سالنامه آماری یونسکو، ۱۹۹۴، صفحه ۲۱۸، ۲۷۷.

رشد سریع جسمی است که بیش تر ناشی از ترشح غدد داخلی و هورمون هاست. این امر کودک پرجنب و جوش دوره قبل را به جوانی خستگی پذیر بدل می سازد. (شکوهی، غلامحسین، ۱۳۷۰).

به دانش آموزان دوره های دیگر ویژگی های متفاوتی دارند. اهم ویژگی های نوجوانان از نظر بدنی، شناختی، اخلاقی، اعتقادی، عاطفی و اجتماعی عبارت است از: (صافی، احمد، آموزش و پرورش ابتدایی، ۱۳۷۹)

۱- سریع تر شدن آهنگ رشد جسمی و تغییر در تناسب و تعادل بدن؛
از آشکارترین تظاهرات دوره نوجوانی،

۲- گذر از مرحله تفکر انضمامی و ورود به مرحله تفکر انتزاعی:

سیاسی، اجتماعی و مذهبی فکر نوجوانان را به خود مشغول می‌کند و به فلسفه زندگی قانع کننده‌ای نیاز دارند.

۶- ویژگی‌های عاطفی:

ویژگی‌های عاطفی نوجوانان متعددند، از جمله:

- ۱- تا حدی پرخاشگر به نظر می‌رسند و رفتاری گستاخانه و تا اندازه‌ای بی‌ادبانه دارند.
- ۲- به محبت دیدن و محبت کردن تمایل بیش‌تری دارند.
- ۳- به افتخارجویی تکیه می‌کنند.
- ۴- عواطف آنان پویا و فعال است و از حالات عاطفی ناپایداری برخوردارند.

با توجه به ویژگی‌های عاطفی، اخلاقی، اعتقادی، اجتماعی، شناختی و جسمی به والدین در خانه و مدیران و معلمان در مدرسه توصیه می‌شود که در تعلیم و تربیت و رفتار با نوجوانان دوره راهنمایی به نکات زیر توجه کنند.

الف) با توجه به سریع‌تر شدن آهنگ رشد جسمی دانش‌آموزان و تغییرات بدنی لازم است:

- به تغذیه نوجوانان توجه شود و شرایط مساعدی از نظر فضای آموزشی و امکانات ورزشی برای آنان فراهم گردد.
- از ترتیب دادن مسابقاتی که انرژی زیادی می‌طلبد و موجب خستگی نوجوانان می‌شود، پرهیز گردد.

- به درس ورزش در مدرسه اهمیت داده شود و توجه به بهداشت فردی و محیطی مورد تأکید قرار گیرد.

پایان سنین چهارده یا پانزده سالگی را حد تکمیل ساختمان ذهنی می‌دانند و نوجوانان در این سن از لحاظ ابزار ذهنی به حداکثر تحول عقلی خود می‌رسند.

۳- بلوغ جنسی و ظهور علایم جسمی و روانی آن:

به دلیل فعال شدن غدد هیپوفیز، فوق کلیوی و گنادهای، صفات اولیه جنسی فعال شده، هم‌چنین به دلیل رشد صفات ثانویه جنسی، تغییرات و تضادهای ظاهری بین دختران و پسران ایجاد می‌شود. بلوغ جنسی و پدید آمدن علایم جسمی و روانی آن، نوجوانان را نگران و مضطرب می‌سازد.

۴- ویژگی‌های اجتماعی نوجوانان:

نوجوانان در دوره راهنمایی تحصیلی با محیط اجتماعی برخوردی فعال دارند و بیش‌تر از هر دوره‌ای تحت تأثیر دوستان قرار می‌گیرند و گروه‌گرایی آنان به اوج خود می‌رسد. وابستگی نوجوانان در این دوره کم‌رنگ می‌گردد و همانندسازی آنان با گروه همسال تقویت می‌شود. نوجوانان در جست‌وجوی احراز هویت، استقلال‌جویی و تشخص طلبی، حمایت و همدردی و کسب نقش‌های اجتماعی‌اند و تمایل به استقلال دارند و معمولاً در سازگاری اجتماعی آنان آشننگی دیده می‌شود.

۵- ویژگی‌های اخلاقی و اعتقادی:

در این دوره نوجوانان سعی دارند هر چیز را از نو ارزیابی کنند. آنان مایل‌اند که درباره معنی حیات به اعتقادی مستحکم برسند. مسائل

ب) با توجه به ویژگی‌های اجتماعی نوجوانان لازم است:

- در برنامه‌ریزی‌های مدرسه و مقررات آن، با آنان مشورت شود و در موارد لازم در امور خانه و مدرسه در جلسه‌های مربوط شرکت داده شوند.

- برنامه‌های مدارس راهنمایی تحصیلی، روش‌های تدریس، کیفیت روابط مربیان و دبیران، به ویژه مدیران و معاونان به گونه‌ای باشد که به رشد اجتماعی آنان کمک کند و زمینه بروز لیاقت و قبول مسئولیت در امور خانه و مدرسه در آنان فراهم شود.

- در انتخاب دوست و فعالیت‌های اجتماعی به آنان کمک شود و راه‌های برقراری ارتباط مؤثر با دیگران آموخته شود.

- برای سازگار شدن آنان با محیط اجتماعی مقدماتی از درس‌های زیست‌شناسی، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی به آنان ارائه شود.

- از تحقیر آنان و تنبیه بدنی خودداری شود.

ج) با توجه به ویژگی‌های اجتماعی نوجوانان لازم است:

- مدیران، دبیران و مربیان مدارس راهنمایی تحصیلی با هوشیاری و صبر و حوصله و با تنظیم برنامه‌های مناسب به سؤال‌های نوجوانان درباره‌ی مسایل مذهبی و اخلاقی پاسخ دهند و راه مناسب زندگی را به آنان نشان داده، خداجویی و کمال‌طلبی را در وجودشان زنده نگه دارند.

د) با توجه به ویژگی‌های اجتماعی نوجوانان لازم است:

- مدیران، دبیران و مربیان مدارس راهنمایی تحصیلی با هوشیاری و صبر و حوصله و با تنظیم برنامه‌های مناسب به سؤال‌های نوجوانان درباره‌ی مسایل مذهبی و اخلاقی پاسخ دهند و راه مناسب زندگی را به آنان نشان داده، خداجویی و کمال‌طلبی را در وجودشان زنده نگه دارند.

ه) با توجه به ویژگی‌های عاطفی نوجوانان لازم است:

- با هوشیاری و حوصله در مدارس

راهنمایی تحصیلی با آنان رفتار شود.

- با تلطیف تمایلات نوجوانان و به کارگیری استعداد‌های سرشار آنان، تکیه بر افتخارجویی و توجه به تشخیص طلبی این گروه سنی، زمینه برای رشد عاطفی آنان مساعد شود.
- از واگذاری مسئولیت‌های سنگین و دور از توانایی واقعی به نوجوانان خودداری شود و موجبات نومی‌دی، اضطراب و اختلال در رفتار طبیعی آنان فراهم نشود.

(و) با توجه به بلوغ جنسی در دانش‌آموزان این دوره لازم است:

- در مدارس راهنمایی تحصیلی، نوجوانان با معنا و مفهوم بلوغ و علائم آن و فلسفه فعالیت‌های جنسی آشنا شوند. این امر با روش صحیح، به طور غیرمستقیم و به وسیله افرادی انجام گیرد که حسن نیت دارند.
این موضوع می‌تواند در برنامه‌های آموزش خانواده مدارس راهنمایی تحصیلی نیز پیش‌بینی شود.^۱

- برای کاهش فشارانگیزه جنسی، لازم است به نوجوانان کمک شود تا اوقات فراغت خود را به نحو مطلوب پر کنند و علاوه بر آن در حدی که زیاد خسته نشوند فعالیت بدنی داشته باشند و از غذای کافی ولی ساده و کار و تلاش مداوم بهره‌مند گردند.

مواردی نظیر خدمات راهنمایی و مشاوره در دوره راهنمایی تحصیلی، برنامه‌ها و کتاب‌های درسی در این دوره، انواع شوراها و انجمن‌های مدارس راهنمایی، ضوابط و شرایط تحصیل و ارتقا و نقش والدین و اولیای مدارس در این زمینه، در شماره بعدی نشریه پیوند مطرح خواهد شد.

پی‌نوشت:

۱- برای آگاهی بیش‌تر، مطالعه کتاب خانواده و فرزندان در دوره راهنمایی تحصیلی، مقاله بلوغ نوشته آقای دکتر علی قائمی از انتشارات انجمن اولیا و مربیان توصیه می‌شود.

منابع و سایر مآخذ مورد استفاده:

- استادان طرح جامع آموزش خانواده: خانواده و فرزندان در دوره راهنمایی تحصیلی، ۱۳۸۰، انتشارات انجمن اولیا و مربیان کشور.

- دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش: آیین‌نامه اجرایی مدارس، ۱۳۷۸.

- دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش: آیین‌نامه انتخابات دوره‌های تحصیلی، ۱۳۷۹.

- صافی، احمد: اصول و فنون راهنمایی و مشاوره در دوره‌های تحصیلی، ۱۳۸۰، انتشارات رشد.

- صافی، احمد: آموزش و پرورش ابتدایی، راهنمایی تحصیلی و متوسطه، ۱۳۷۹، انتشارات سمت.

صافی، احمد: سازمان و قوانین آموزش و پرورش، ۱۳۸۰، انتشارات سمت.

صافی، احمد: ویژه‌نامه راهنمایی و مشاوره، ۱۳۷۹. انتشارات پژوهشکده تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش.

- وزارت آموزش و پرورش: طرح تغییر نظام آموزش و پرورش ایران، ۱۳۶۷.

- وزارت آموزش و پرورش: تحولات آموزش و پرورش در دولت هفتم، ۱۳۸۰.

- وزارت آموزش و پرورش: دفتر فناوری اطلاعات، آمار آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۸۱-۱۳۸۰.

- وزارت آموزش و پرورش: مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۸۰.

نفیسی، عبدالحسین: هشت سال تلاش، ۱۳۷۶، وزارت آموزش و پرورش.